

פרוייקט העלאת יהודי סוריה ולבנון
ראיון עם אתי סעד, חיפה
תאריך: 7.7.1999
מראיין: אריה כהן

אריה כהן: הגברת סעד, ספרי בתחילה הראיון על בית אבא. איפה גרתם, מה אבא עשה.
 אתי סעד: אני נולדתי למשפחת רבנים אפשר להגיד. סבא שלי ז"ל היה הרב יעקב בוקעי זצ"ל. אני לא הכרתי אותו. לא הכרתי אף אחד חוץ מסבתא מצד אמא שלי, אבוהב. גם משפחת רבנים. אתה יודע מי זה?
 אבוהב מצפת, מהולנד.

ש: זה מבית הכנסת המפורסם? בית הכנסת אבוהב.

ת: נכון. בהולנד ובצפת. בקיצור, הגדולים, הסבא וזה, באו בדרך לא דרך מפורטוגל בגירוש ספרד. חלק הגיעו להולנד, חלק לאיטליה, חלק ללבנון. הגיעו דרך קפריסין. אתה יודע, דרך של עולים. אני נולדתי אחרי המלחמה הראשונה, ב-1920, בסוף יולי. עוד מעט ימלאו לי 79.
 ש: כה לחי.

ת: אני ... סבתא לעשרה נכדים. למה באתי ארצה?

ש: לפני שהגעת ארצה.

ת: גדלתי בלבנון.

ש: מה אבא עשה?

ת: אבא שלי היה מורה.

ש: מה שמו?

ת: נתן בוקעי, בן הרב חיים, בן הסב יעקב. אמא, הם התחתנו, אם אתה מעוניין גם בתמונות אני אתן לך לצלם, זה מאד נחמד, כי יש לי תמונות מהמשפחה. סבתא שלי מצד ... אמא שלי, היו גרים, גם המשפחות יצאו מביירות העיר וכמו פה עלו נגיד מהדר לכרמל, אז הם קנו אדמה ובנו דירות גדולות כי היו משפחות מרובות ילדים. ככה ששה, שבעה, שמונה. היה יפה. הבית של סבתא מצד ... סבא עובדיה, עבדאללה-עובדיה. הוא היה גם רב שאני לא הכרתי, חוץ מסבתא שאני על שמה.

ש: איפה הם בנו את הבית?

ת: עכשיו זה קו התפר בביירות, אחרי האוניברסיטה, אחרי הרובע הנוצרי. מי שמכיר את לבנון, זה בדרך לשוף, לעליי. זה רחוק חצי שעה מביירות. אז נסענו בטרמוויי. אתה יודע מה זה טרמוויי?
 ש: רכבת חשמלית.

ת: חשמלית. הבית של סבתא היה המרכז של כולנו. הסבא פיזר את הילדים, אם רוצים להשוות לרוטשילד, אחד במנצ'סטר, אחד בארגנטינה, אחד כאן. הבנות נשארו והתחתנו צעירות.

ש: מה אבא שלך עשה?

ת: הבית שלנו היה ענק, בית אבא.

ש: בביירות?

ת: בביירות. בית הרב. אמא ואבא שלי מספרים שהם התחתנו מאד צעירים. אבא שלי אפילו לא היה לו זקן. את אמא לקחו לרבנית ללמוד. היות והיתה בת רבנים, הרבנית לימדה אותה איך להיות אשת רב צעיר. בקיצור, הוא לא היה רב, הוא היה מורה יותר נכון. [ידע] כמה שפות. היה בית ספר. מהתקופה הזו מספרים לי שהיה את החכם שם-טוב ריינה. הוא בא ממצרים, מאלכסנדריה, ופתח בית ספר, כאילו מדרש, חדר. זה מה ששמעתי מהוריי. אמא ואבא שלי יצאו אז, התחילו הילדים. לאבא היו עוד אח ואחות, אז כולם התחתנו צעירים ויצאו מבית הרב ... בית הרבנות. היתה עוד קומה לצעירים. אז לקחו דירות והדירה הזו שאני גדלתי בה, אני נולדתי אחר כך, אחרי אחות ואח, הייתה פעם בית ספר. תאר לך כמה היא היתה גדולה. זה החכם שם-טוב ריינה. אז אני גדלתי בתקופה שהיו שמות על הקירות. אם אתה יודע מה זה באיטליה הפרסקו למעלה.

ש: ציורי קיר.

ת: היה בית נהדר.

ש: בית של אנשים אמידים.

ת: נכון. הוא היה מהתקופה של 1700, 1800, אני לא יודעת מתי. את הבית רכשו להורים שלי, לאח ולאחות [שלהם]. כל הצעירים גרו ביחד.

ש: איפה למדת?

ת: למדתי בבית הספר אליאנס בביירות. התחלנו צרפתית כי הגיעו הצרפתים אחרי שביתת הנשק. אני נולדתי בתקופת הצרפתים וכמובן שדיברו איתי רק צרפתית. לא רציתי עם סבתא בכלל לדבר ערבית. סבתא שלי היתה ממוצא איטלקי.

ש: והיא ידעה ערבית?

ת: ידעה ערבית, כי היא התחתנה עם עובדיה אבוהב. היא ממשפחת מוגרבי. אתה רואה את השושלת? ש, אה, משפחת מוגרבי.

ת: כן. מהאופרה. בני דודים. אלה הרבה סיפורים. אני לא אלך הלאה.

ש: כן. את גדלת...

ת: אני גדלתי בלבנון. הבעל שלי שהתחתנתי איתו הוא ... למשפחת מוגרבי-סעד מדמשק. בגלל המלחמה, בגלל המצב בדמשק שהיה קשה מאד, הם באו לסבא.

ש: מתי היה המצב קשה?

ת: במלחמת העולם.

ש: השניה?

ת: לא. אני מדברת על התקופה, בעלי נולד ב-1910. הילדים באו לסבא ללבנון.

ש: במלחמת העולם הראשונה.

ת: נכון. איך אנחנו הכרנו? הסבא שלו ממשפחת... לא משנה.

ש: למה? תגידי.

ת: טוב. היו כמה משפחות ב"פרן אלשובאכ". זה היה רובע שהיה שם ההיפודרום.

ש: מה זה שובאכ בערבית?

ת: חלון.

ש: אבל למה קראו לזה רובע החלונות?

ת: ככה היה. פרן זה מאפייה.

ש: מאפיית החלונות?

ת: לא יודעת למה. לא יודעת מה זה. אני הכרתי את זה שם כשגדלנו. אצל סבתא בחגים היינו מתאספים. היו שני מניינים מכל המשפחות האלה. משפחת נהון. אגב, היה פה מנהל בית הספר אליאנס, נהון אחד. היו משפחת אלפיה. היו משפחות של אמידים. טובה, בליילה, שהם הסבא של בעלי. והם עזבו את דמשק. עזבו את בית הכנסת, עזבו את הרובע. כמה זקנים נשארו, הדודים. הוא בא עם ההורים שלו שהיא אמא שלו. אגב, הביאה לעולם שבעה ילדים. בעלי היה הבכור. היא חיה 107 שנים. רחל סעד.

ש: פרן אלשובאכ זה היה רובע בביירות?

ת: מחוץ לביירות, בדרך להרים. זה איפה שהקנטינות, איפה שהצרפתים התמקמו.

ש: ליד המחנה שלהם?

ת: זה היה רובע כמו פה הכרמל עם עצים. יש לי תמונות. הרבה צבא, הרבה מחנות. זה היה בדיוק איפה שעכשיו קו התפר שנלחמו נוצרים ומוסלמים ושם הכל הלך. אין.

ש: אני מבין שבשלב מסויים את מתחנת.

ת: בעלי הכיר אותי... וחזר. הוא נשלח לחיפה בתור פקיד של חברת לוידיס.

ש: חברת ביטוח.

ת: הוא חזר להתחתן כשהכיר אותנו, ואני בעקבותיו באתי לארץ מביירות תוך כדי מלחמה גם.

ש: מתי התחתנתם?

ת: ספטמבר '44.

ש: לקראת סוף מלחמת העולם השנייה.

ת: נכון. הייתי נערה כבר. בינתיים עזבתי את בית הספר ועבדתי בשביל הצרפתים, לא חשוב. עבדנו בריגול.

ש: לטובת הצרפתים?

ת: לטובת הצרפתים בצנזורה צבאית. לא במדים.

ש: היית אזרחית.

ת: אזרחית... הרבה יהודים [עסקו בכך] כי ידענו שפות. יהודים ידעו... היה צריך לקרוא. לפתוח דואר סודי. אז ידענו את זה. זה היה עד שאני עברתי לגור בחיפה בחדר. משם אחרי שהאנגלים...

ש: תרשי לי שאני מפריע באמצע, את אומרת, וזו נקודה מעניינת, שהרבה יהודים עבדו למען הצרפתים במודיעין.

ת: בצנזורה.

ש: הם צינזרו מכתבים? של מי?

ת: אתה רוצה סודות? עכשיו אפשר לספר, אחרי 50, 60 שנה. היות וזה היה המנדט הצרפתי, באותה תקופה אבא שלי רצה [להגיע] לסוריה כי היה לו כסף לקחת ממישהו והמישהו היה איטלקי. זה סיפור

ארוך. הוא היה במחנה הסגר. הלכנו לקבל את מה שמגיע לנו. אבא כבר לא היה מורה. הוא היה סוכן. הוא ואח שלו פתחו עסק קטן כי היו מבוגרים מלהיות מורים. יכולנו לעזוב וללכת לשים יד על הרכוש שמגיע לנו בחלב. אני בתור נערה עזבתי את בית הספר, עזבתי את כל החבר'ה, ונסעתי לחלב לעיר שבשבילי היתה, לא להגיד שפיגרו, אבל בעיניי אנחנו היינו יותר מודרניים. החלבים נהדרים, אבל זה לא היה לטעמי. בעל כורחי. שם עבדתי בצנזורה.

ש: אילו מכתבים הם בדקו? של מי?

ת: היה צרפת, כן? היו המנהלים של ... אתה לא יודע צרפתית? אני אנסה לתרגם.

ש: אה, המשרד השני.

ת: אבל מה זה?

ש: זה השב"כ, ריגול נגדי או משהו כזה.

ת: זהו. כל אלה אינם, הלכו באפריקה ...

ש: במסגרת המשרד השני של הצרפתים?

ת: גייסו יהודים, פקידים, כתבניות, הכל.

ש: שיודעים שפות כדי לעשות צנזורה למכתבים של מי?

ת: היו גם ערבים. היו מוסלמים, היו נוצרים, כולם אוהדי צרפת. זה היה של צרפת החופשית. אני הכרתי את דה-גול. היה לי לכבוד שעבדתי בשבילו.

ש: את עבדת עבור צרפת החופשית?

ת: נכון. הגרמנים באו ורצו לכבוש את סוריה. היה שם ... מאד מעניין עבורם, נקודה בין עיראק לתורכיה. נקודה מאד אסטרטגית. הצרפתים התגברו ונשארו.

ש: אני שאלתי צנזורה לאילו מכתבים.

ת: אזרחיים. קונסוליים אפילו. ידענו איך לפתוח ולסגור עם האדום. למדתי את זה. למה אמרתי ריגול, זה לא...

ש: עם החותמות של הדאר הקונסולרי?

ת: כן. כל הדואר בין יפן שהיתה אויב וגרמניה, עבר דרך סוריה ותורכיה, תורכיה יותר נכון. הכל עבר דרכנו.

ש: דרך משרד הדאר בחלב?

ת: כן, והדאר נתן לנו לצנזורה שהיתה תחת שלטון צרפת.

ש: כמה פקידים הייתם באותה יחידה?

ת: המון. 40, 50. הפקידים היו בכיירות, ב[משרד] הראשי. אנחנו היינו בחלב. בכיירות היה הצנזור [הראשי] כי ביירות יותר צרפתית מאשר סוריה. בסוריה גם היו.

ש: אבל חלק מכם ואת בתוכם עבדתם בחלב.

ת: נכון.

ש: כמה הייתם בחלב?

ת: היינו איזה 40, 50, בין אם פקידים, בין אם בלדרים שהביאו ולקחו עיתונים. החרמנו למשל עיתונים שאסור היה לשלוח. זה היה מאד מעניין.

ש: כמה זמן עבדת בזה?

ת: שנתיים בערך.

ש: אילו שנים?

ת: ב-42, בעיצומה של המלחמה, '42, '43. ב-43 כבר גמרנו את סיפור הצנזורה, היה יותר קל. עברתי לרכוש האויב. זה גם משהו שכל החלבים שהם ממוצא, בעל כורחם, ... איטלקים או גרמנים, משפחת ... משפחת ... שמות כאלה שאני עוד זוכרת.

ש: משפחות יהודית?

ת: לא. נוצריות, מוסלמיות. דרך אגב, הרבה שמות מופיעים עכשיו שאני זוכרת, אולי אלה הצאצאים שלהם.

ש: ... המשפחות האלה עכשיו הן בשלטון שם.

ת: נכון. אסוד למשל. ידענו מי אוהד נאצים. היה לנו את הארכיבי וידעו בעל פה מי ומה, אילו מכתבים לפתוח ואילו לא לפתוח. [אם היה כתוב] "שלחתי 500 תפוזים", זה היה 500 ... את זה היה צריך לתפוס. זה היה שוק שחור.

ש: עסקתם גם בנכסי אויב?

ת: זה גם היה קשור ל... הלאומית המרכזית. זאת אומרת באו בחורים מפה מטעם הצבא

ש: בחורים ארצישראליים?

ת: כן. גם צרפתים ששייכים...

ש: המחלקה הסורית וכל מה ש...

ת: ששייכים לצרפת החופשית. הם באו לסוריה לקנות קמח. לא היה פה בפלסטינה. לא היה בלבנון. מי סיפק את זה? סוריה. קמישלי. אז ככה אני הכרתי הרבה תוך כדי עבודה. משפחת לניאדו למשל. היה בחור שהוא פריזאי שברח מצרפת כי הגרמנים רצו לתפוס אותו בתור יהודי עיראקי. הוא ברח ועבד בשביל צרפת. הרבה בחורים בגילי, יותר גדולים, יותר צעירים, עבדו מתוך אידיאליזם וגם רצו להרוויח כסף.

ש: שילוב של שני הדברים.

ת: כן. הם היו אוהדי דה-גול, אוהדי צרפת החופשית. אתה נולדת...

ש: בארץ. בשנת '49, '50.

ת: אז אתה בגיל ... שלמה שלי.

ש: הבן שלך?

ת: כן, ויש לי בת שנולדה בפלסטינה. אז פה גמרנו לעבוד, התחתנתי, באתי, גרתי בחיפה.

ש: איפה גרת בחיפה בהתחלה?

ת: חדר בהדר. אתה מכיר את חיפה?

ש: כן.

ת: ברחוב אחד העם היה חדר אצל משפחת ברקוביץ' שהם היו זוג וילד אמידים והשכירו חדר. אני את החדר הזה, באתי, עשה לי חושך בעיניים. לא היו דירות. לא הייתי יכולה לאכול, לבשל משהו. אכלנו, לא אכלנו, לא משנה. חזרתי ללבנון. זה לא היה חיים.

ש: אחרי כמה זמן?

ת: אחרי כמה חודשים שאמרתי לך, התחלתי להרגיש רע, והלכתי להתפנק בביירות אצל ההורים. גם בחלב הייתי. דרך אגב, זה משהו שאני לא אשכח. ביום שנפטר אבא שלי ... 8 למאי, אני הייתי בחלב, אמרו שהמלחמה הסתיימה.

ש: מלחמת העולם השנייה.

ת: אני תמיד מזכירה לה, והיא אומרת – אתי, איך את זוכרת? זה טוב שיש לי עוד זיכרון. ב-8 במאי הייתי בסוריה, הוריי היו עוד בחלב, לא גמרנו. הבית של בעלי היה בביירות. אז בין פה לשם.

ש: אני מבין שאחרי כמה זמן חזרת לארץ?

ת: חזרתי כשהוא כבר מצא ברוך השם חדר וחצי, שני חדרים, ברחוב הגפן 1. אתה רואה את הפינה איפה שהמוזיאון, הבית הגדול הזה מאבן? שם.

ש: בבית הזה? אני מבין שהוא היה בית של אנגלי קודם?

ת: לא. זה בית, אם אתה רואה איפה הבית, מול ה-IPC [חברת הנפט העיראקית] שהיה שם, עכשיו בית הגפן.

ש: מה היה?

ת: IPC, המשרדים. איפה שבית האבות השחור הזה שבנוי. אם אתה עובר באוטובוס אתה רואה שהוסיפו קומה בגפן 2, 3, שם. שם היה IPC. אז כל האנגלים והקונסולים, אפילו עכשיו היה, משפחת חיאת עוד שם, הם נוצרים אמידים. כל הרחוב הזה היה הכי אריסטוקרטי, יותר מהכרמל. בתים מאבן. אבל מה, אני לא גרתי למעלה, אני גרתי בקומת הקרקע ומעלי היו משפחת הבהאים של הגן הפרסי, ועדיין הם שם, הצאצאים. מעלינו היו גרמנים וכל מיני. זה היה [כמו] האומות המאוחדות. גרתי שם, נולדה הבת, נולדו שלושת הילדים שלי. כל העולים שבאו מאז מהמשפחה עברו דרכי. זה היה "בית הפליטים" עד שיסתדרו.

ש: זאת אומרת ש... משפחות מביירות, נכון?

ת: באו בודדים. הזוגות הסתדרו במעברות.

ש: רגע, עכשיו זה קצת...

ת: נעשה הפסקה.

ש: אז אתם גרים שם בבית הזה ברחוב הגפן 1 בחיפה.

ת: למטה. כשהאנגלי יצא קיבלנו את הבית.

ש: באיזו שנה נכנסתם אל הבית הזה?

ת: אל הבית הזה? ב-45'. תחילת 45'. היו כל השכנים תערוכת כזאת. היו גרמנים רופאי שיניים, היו בהאים, היו הרבה נוצרים שעבדו ממול ב-IPC כפקידים. בסוף 45' נולדה הבת. ב-48' נולד הבן. פתאום השכנים שלי כבר אויבים, ערבים. הבהאים לא היו רעים, אבל היו מוכרחים לקבל את הסהר האדום. כמו

האמבולנס של המוסלמים, כי בהאים זה מוסלמים. מעלי. מצד ימין היו נוצרים ששמעתי, אולי אתה יודע מה זה היה הליגה הערבית? אז היו למעלה ...

ש: לא היה נעים. הרגשת...

ת: אני ריגלתי, מה זה לא היה נעים? היה לי קו טלפון. זה היה בתוך ... בסוף הגפן והיינו מתקשרים ואומרים – הנה באו, ככה אומרים. שמעתי. ידעתי ערבית. ככה ההגנה עמדה בסוף רחוב הגפן, איפה שעכשיו הרסו את הכל ועושים מעבר לגן הבהאי. שם היתה עמדה של דוקטור ברונו. זה היה שלנו. ההגנה היתה שם.

ש: את היית חברת ההגנה?

ת: לא הייתי חברה של שום דבר. הייתי אשה יהודיה שרוצה לעזור.

ש: אז ביקשו ממך

ת: בוודאי. כמה שיכולנו. בעלי היה כבר מבוגר בשביל להיות חייל, אני צוחקת על זה, אז הוא היה על הבלק-אאוט. הוא היה ממונה על כל הרחוב הזה בשביל הבלק-אאוט במלחמה.

ש: לכבות את האורות. משמר אזרחי. את אומרת לי שלאחר מכן הגיעו...

ת: ... ערבים היינו ידידים, מאד ידידים אפילו. משפחת היאט שהיו אמידים מאד. קונסול ספרד היה נוצרי. כמה בתים.

ש: היאט?

ת: היאט. אתה לא יודע מי זה?

ש: כן. יש גם רחוב על שמו.

ת: בדיוק. שם בפינה הזו היה הקונסול של ספרד ... היו מאד חברים איתנו, אפילו היו בבית מילה של הילדים. לא חשוב, זה חברים. התחילו להביא לנו, בתור קונסול היה מותר לו להביא אוכל. לא היה תפוח, לא היתה עגבניה, לא היה כלום.

ש: על איזו שנה את מדברת? במלחמה?

ת: '47, '48. כשהגבול היה רחוב הגפן וואדי ניסנס. כרמליה ... ירו על הערבים. מבית הגפן ירו על היהודים. לא היה בית הגפן, היה בית ספר.

ש: כן, זה היה בית ספר אז.

ת: ערבי. מולי. בעלי היה מוכרח לרדת כל יום לנמל ולמשרד [כדי] שהנמל ישאר יהודי. היה מאד מאד קשה.

ש: את אומרת שהגיעו עולים אז?

ת: אני יצאתי מהגפן עם התינוק. הלכתי להורי לקרית חיים. שהם הגיעו לא קיבלו שום עזרה.

ש: מתי הם הגיעו לקרית חיים?

ת: בגלל הלידה של הבת שלי. ב-'45, בוויזה, כביכול באים לטבריה לטיפול, ונשארו.

ש: הם נשארו. ממי הם קיבלו בקרית חיים?

ת: מהכסף של בעלי. הוא קנה להם בדמי מפתח דירה שחילקו לעולים.

ש: הם באו כעולים חדשים?

ת: לא. תיירים. לא אלי ולא כלום. היה אסור. האנגלים לא נתנו ליהודים לזוז. הם בא אלי לכמה ימים עד שבעלי, היו לו קשרים מהעבודה עם הסוכנות וכסף ... שילם כסף. הבחורים מהסוכנות שמו בכיס. מותר להגיד, אין דבר.

ש: קצת שוחד.

ת: בדיוק. קיבלנו דירה להורים בקרית חיים שבנו שיכונים לעולים החדשים. אז היתה עליה. אתה יודע מה זה היה קרית שמואל?

ש: זה היה מחנה עולים.

ת: בדיוק. הבית של ההורים היה בדיוק בגבול. היינו מביאים אוכל. מסכנים, מה שראיתי.

ש: זה היה מחנה גדול?

ת: בטח.

ש: כמה עולים היו שם בערך?

ת: לא יכולה להגיד.

ש: כמה שורות של אהלים?

ת: לא יכולתי [להיכנס]. רק ראיתי אותם מסכנים מעבר לגדר. סגרו אותם. מחנה הסגר. הביאו מקפריסין, שמו אותם בפנים.

ש: האנגלים?

ת: האנגלים. אני לא אוהבת לקלל אבל זה היה אכזרי מאד. בעלי, תוך כדי עבודתו בלודס, היה חייב להגיד למשל, זה מאד מעניין, אם באו בלתי-לגאליים לחיפה, לנתניה, לנהריה. היה חותם ... שהאניה ... שתעכב בנמל, שלא יהיה משמר בים, שיבואו וירדו בחולות קרית חיים ליד ההורים שלי.

ש: מה הוא היה חותם?

ת: שהאניה לא טובה. הוא היה מומחה. הוא היה שמאי.

ש: הוא היה שמאי מטעם, הוא היה סוכן של חברת הביטוח לודס?

ת: אחר כך היה פרטי. הוא היה נותן דוח שאניה איננה טובה להפלגה, עדיין לא שלמה.

ש: היא לא בטוחה מספיק.

ת: בדיוק. לא טובה לצאת [לים]. אז המשמר נשאר בתוך הנמל. האנגלים לא יצאו ללוות את האניה. ככה הפליטים שחו והגיעו לחולות, לקיבוצים, לקרית חיים, לנהריה, לאיפה שהגיעו.

ש: אני מתעניין עכשיו במעפילים סורים או ביירותיים מלבנון.

ת: הם באו אחר כך. נגמרה המלחמה, חיפה משוחררת בליל פסח. אכלנו עלי גפן עם אורז ומים בליל הסדר. קטפתי אצל ההורים שלי, לא היה אוכל. היו קופסאות של מיץ עבגניות. עשינו פסח. אבא שלי נהפך פתאום לגנן. שתלנו קצת [ירקות ל]סלטים, וקלבסה, ואכלנו קלבסה. ריבת קלבסה, חומוס וטחינה [עם] קלבסה, מרק קלבסה. [זה הגיע] עד פה.

ש: מה זה בעברית קלבסה?

ת: אתה לא יודע? דלעת. הגדולה הזו. קראנו לזה ככה, לא ידעתי, אני דיברתי צרפתית.

ש: אז הגיעו אליכם הביתה?

ת: אחרי שחיפה שוחררה, הערבים שיצאו, השכנים שלנו מרחוב הגפן 1, חלקם ברח לירדן, ללבנון. בעל הבית שלנו שהיה נוצרי, היה קונסול כבוד של הדומיניקנים.

ש: האיים הדומיניקנים.

ת: היה לו פספורט, נסע ללבנון ושם נשאר. לדירות שלהם פלשו יהודים.

ש: אילו יהודים?

ת: באו למשל פליטים מהירדן, מקיבוצים. באו ושיכנו אותם בדירות הערבים. משפחה בכל חדר.

ש: מאיפה היו העולים?

ת: מנהריה. לא עולים. אני מדברת על קצינים ישראלים מהצבא שפלשו. אחר כך באו עיראקים מבתי המעברות, ממחנה דוד. לא פלשו. נתנו להם. ברחוב הגפן גרו רומני, עיראקי ומצרי. שלוש ארבע משפחות.

ש: ולבנונים וסורים?

ת: לא. אצלי לא היה. לבנונים, להגיד לך את האמת, הם אמידים. נסעו לאמריקה. ביניהם גיסים שלי. נסעו ועבדו. רוב הסורים והלבנונים. באו במחנה הנוער ילדים. קודם, לפני '42, הכריחו אותם מההרים והם באו לקיבוצים. זאת עליית הנוער.

ש: באזור שלך גרו ביירותיים או סורים?

ת: לא. ... רחוב הגפן היה רובע בינלאומי. היהודים של אז גרו ברחוב השומר, בשוק מסביב. היותר אמידים, משפחת פרחי למשל, הדודה של סטלה כתרין, היא סיפרה על הכתראנים?

ש: כן.

ת: הם גרו ברחוב ירושלים, נורדאו. בנו יותר גבוה, בארלזרוב, וכבר עלו מהדר. אנחנו נשארנו 40 שנה בהגפן

ש: אילו משפחות סוריות או ביירותיות אמידות את זוכרת מאותה תקופה?

ת: לא באו כל כך הרבה. באו בגלל הילדים. יש כמה מבוגרים שנשארו שם עד עכשיו.

ש: אז מי כן בא וחי בחיפה?

ת: באו הורים לילדיהם. למשל היה, אתה שמעת על קוסטיקה?

ש: כן. שלמה?

ת: יוסף.

ש: יוסף קוסטיקה?

ת: אתה יודע מי זה יוסף?

ש: בטח. הוא גר בחיפה?

ת: הוא גר בתל-אביב.

ש: אני יודע, אז איך הוא נקשר אליך לא הבנתי.

ת: בת דודה של בעלי, אשתו מרי, התחתנה איתו שם כי הוא היה מרגל. הוא היה מוכר עור וגר אצל הדודה, אחות של חמתי. היו לו חמש בנות. אמרה לו – תבחר אחת מהחמש. לקח אחת. היא נפטרה ממרי, והילד שלה שנולד, יצחק, הוא עכשיו ...

ש: עובד בבנק.

ת: לא יודעת. הוא אלמן. אתה מכיר אותה?

ש: כן.

ת: מרי היא קוזינה של בעלי. האמהות אחיות. אתה יודע מי זה פורת? אמרת בנק. הוא מנהל בנק הפועלים

פה, יצחק פורת.

ש: הוא ביירותי?

ת: אמא שלו היא אחת הקוזינות. אמרתי שלבעלי היו הרבה

ש: קרובי משפחה.

ת: ... בלילה. זה קוסטיקה, התחתן עם מרי שהיא עכשיו בתל-אביב. אתה יודע את ההיסטוריה.

ש: כן.

ת: אז הוא הכיר אותה כשהיה שם ...

ש: אילו עוד משפחות

ת: באו כל המשפחות האלה של האחיות של מרי. בודק קראו להם.

ש: משפחת בודק. איפה היא גרה?

ת: ההורים באו בעקבות הילדים.

ש: לאן?

ת: באו לקפריסין לפגוש את הילדים. גם בעלי נסע לפגוש את הדודים שלו. אבא של אשתו של קוסטיקה.

בקפריסין היה קשר. בגלל הילדים שהתחתנו כולם, השניה התחתנה גם, אתה אולי יודע, תל אביביים.

איפה נולדת?

ש: בנהריה.

ת: טוב מאד. אז בנהריה יש משפחה שבאה ולקחה דירה לידנו. זה היה קצין גבוה, זה לא בזמןך.

ש: סורי?

ת: אני מדברת על הפלישה בהגפן. לא. מי שגר לידי הוא לא סורי.

ש: אני שואל על משפחות סוריות אמידות.

ת: מסוריה באו כולם בעקבות החמישייה הזו והילדים, המשפחה שלי, של בעלי.

ש: את זוכרת את שמות המשפחה?

ת: ... אחותו התחתנה בביירות עם ... נגיד חלבי, מזרחי יעקב. בדיוק באו למעברה בפרדס חנה עם ילדים

בשנת '46, '47.

ש: ב-'46, '47 הייתה מעברה בפרדס חנה?

ת: בטח. איפה ישימו אותם?

ש: אחרי קום המדינה הקימו מעברות, לא?

ת: לא. הם באו אולי אחרי, אתה צודק. אני אומרת '46, '47 כי אני הייתי בהיריון עם הבן הקטן, התינוק

שלי. הם באו ב-'47. איך באו? בלתי-לגאלי. באו מההרים עם פרימוס ועם...

ש: הבנתי.

ת: התמקמו שם ועברו ל, קראו לזה זבלאווי, בתחנת האוטובוס התל אביבית הישנה, התחנה המרכזית. היו שם צריפים מעץ, קראו לזה שכונת זבלאווי. לשם העבירו אותם מפרדס חנה. זאת אחת הבנות. השניה, באו אלי הבנות, כולן של בעלי, האחיות אולי התחננו. אחת התחנה ובאה לקיבוץ. זאת היתה בקיבוץ.

ש: אני מדבר על חיפה.

ת: באו כל הבחורות אלי. מהמשפחות, קרובים, בני דודים. חלקם התגייסו, חלקם הלכו למשטרה, חלקם התחננו. עזרנו להם, חיתנו הרבה. גם מצרים חיתנו. הם כבר סבא וסבתא. וסיפורים מהימים שבאו, חמתי באה בסירה ב-50'.

ש: בסירה מלבנון?

ת: בטח. שמו אותה עם ארבע חולצות, ארבע חצאיות ומעיל. היתה בת ששים פלוס.

ש: לאן העבירו אותה?

ת: אלי. ... הסוכנות ... קחי את חמתך. ידע מי אני וידע מי היא. בעלי היה ידוע, ותיק בחיפה.

ש: וככה באו אליך הרבה קרובי משפחה?

ת: באו המון. לביקור. לא גרו.

ש: לא כעולים?

ת: לא. כעולים אני לא יכולתי. היתה לי דירה קטנה ושלושה ילדים והגיסות שלי. זה היה בית הנוער. מי שבא, היתה תחנה. אבל לא גרו אצלי. הם התחננו, היו במעברת כורדאני, כל הנוער האלה הקרובים שלי. משפחת אבוהב. הם עלו מההרים, באו עם מזוודות. בכורדאני היתה מעברה. אתה יודע מה זה כורדאני?

ש: כן. איפה שהמחנה הצבאי. שם היתה מעברה?

ת: בדיוק. היו צריפים. קראו לזה כורדאני. עכשיו בנו [שם את קרית] ביאליק, מצד הים.

ש: השכונה החדשה הזו. אז שם היה

ת: היו צריפים. בת דודה שלי ומשפחת אבוהב, אבא של אבוהב גם, מאלה. היא באה, התחנה עם בן דודה שהיה חייל, גם [ממשפחת] אבוהב, ונתנו להם צריף. חתן וכלה, התחננו אצלי וברבנות שהיתה איפה שמגן דוד ... הרב אוחנה.

ש: למטה שם.

ת: אתה יודע מי היה הרב [ניסים] אוחנה? בדיוק דיברו עליו השבוע. זה שנחנק [מבכי] כשעשה קדיש [לעולי הגרדום] ... במצרים. לא חשוב. זה פרט ... שם היתה הרבנות הספרדית. איפה שמגן דוד אדום, רחוב יחיאל. עכשיו זה קיים. אתה יורד מהחלוץ ליחיאל. בקיצור, אלה נתנו להם מעברה, האח שלח כסף, קנו ב[קרית] מוצקין.

ש: את היית פעם במעברה? ראית אותה?

ת: כן. דודה שלי, אם שכולה, באה לחפש את הבן שלה. היא לא ידעה. באו אשה מבוגרת ובעלה לחפש את הבן שלא ידעו שנפל ... קאוקג'י בימי המלחמה הזאת. זה היה אצלנו, אצל הוריי, בקרית חיים.

ש: מי זה היה? איך קראו לו?

ת: מרקו מורביה. הוא מופיע ביד ושם ["ביזכור"], בשמות האלה בטלוויזיה של הנופלים. הוא היה בהגנה.

ש: מה המוצא שלו?

ת: לבנוני. מורביה זה מוגרבי. עשו מורביה, איטלקי.

ש: שינו את זה קצת.

ת: אז זה מוגרבי. הבן הזה בא בתור חייל לצבא האנגלי. התגייס, וכל אלה עברו להגנה. הוא גר אצל

הוריי בקרית חיים. זה אחד מהמאות שבאו בהגנה. גם קוסטיקה בא באותו זמן. אשתו עברה בתור

מדמואזל. היא לא היתה...

ש: כן, אני יודע, היא סיפרה לי.

ת: ועם תינוק.

ש: כן. את אומרת שהמעברה בכורדאני היתה...

ת: היתה עוד מעברה פה במחנה דוד.

ש: את זה אני יודע.

ת: לפה דודה שלי באה עם הבעל לחפש ...

ש: את מדברת על שער עלייה?

ת: כן.

ש: יפה. אני פשוט רציתי לדעת את המיקום של המעברה בכורדאני. איפה זה היה?

ת: בכורדאני, המחנה הצבאי. קראו לזה כורדאני. אני לא יודעת בדיוק. אני לא הייתי שם.

ש: האהלים של העולים היו בתוך המחנה הצבאי?

ת: היו צריפים. לא אהלים.

ש: בתוך המחנה הצבאי?

ת: אני מוכנה לשאול אותו בטלפון, יגיד לך בדיוק. אני לא זוכרת, לא הייתי שם. הייתי אם לתינוק אז לא

נסעתי. אבל הם עשו את הבריתות אצלי, הכל אצלי.

ש: כל השמחות.

ת: כן, כי היתה לי דירה אפשר להגיד. במרתף הזה. לא מרתף, מעל לכביש.

ש: בשנות ה-60 וה-70 באו עולים מביירות?

ת: באו בתור ביקור אלה שהיו בארצות הברית שלא הלך להם נדמה לי. ולא הרבה. חלבים לא באו כי היה

להם טוב. החלבי מבסוט, יש לו כסף. הם אמידים. הלבנונים יותר משכילים, פחות יודעים לשחק בכסף.

הלבנוני יותר, אי אפשר להגיד שהם לא משכילים, אבל יותר חינוך צרפתי. אתה מבין אותי?

ש: כן.

ת: החלבים כל הכבוד, אבל בעיניי לבנון זה יותר תרבותי. אני לא מדברת על האנשים ... באו המון לתל

אביב. חולון, בת-ים. אפילו גיסתי, אחת מהבנות של משפחת סעד, התחתנה עם בחור מדמשק שהיתה לו

אזרחות, קנה אזרחות פרסית, כי לסורים היה אסור לבוא. הם באו לגאליים בפספורט פרסי שקנה בכסף.

אתה מבין איך עשו?

ש: כן.

ת: דודה שלי למשל. אלמנה. בעלה נפטר. דוקטור. פספורט סורי. היה תורכי, לא משנה. מסוריה, תורכיה.

עשתה חתונה ... כביכול עם זקן, נתנה לו כסף, קיבלה את השם הלבנוני שלו ובאה לבת שלה.

ש: חתונה לשם...

ת: ... זאת אומרת לבנה. אנשים לבנונים מסכנים לקחו כסף.

ש: חתונה פיקטיבית.

ת: בדיוק. היא באה עם פספורט לבנוני. ככה הגיעו. הגיעו עם פספורטים מזוייפים. ואלה שהגיעו רובם

לחולון ובת-ים.

ש: באילו שנים הם הגיעו? שנות ה-60?

ת: אני אגיד לך בדיוק. אחרי המדינה.

ש: אחרי קום המדינה?

ת: כן בוודאי. נגיד קוסטיקה והאחיות שלה כולן באו. אחת הבנות היתה בעליית הנוער.

ש: כן.

[סוף הראיון]